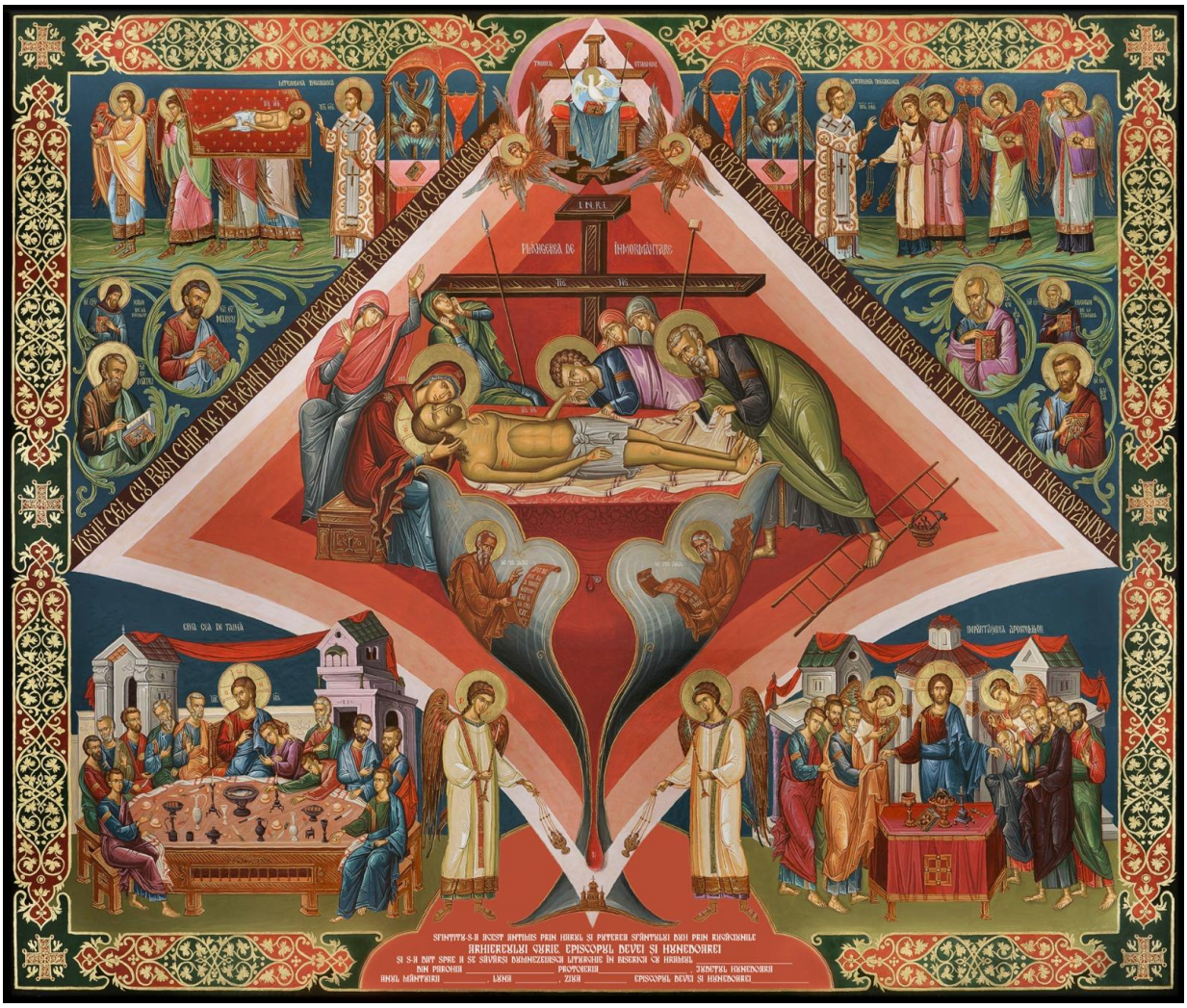
I.N.R.I.
PLÂNGEREA DE ÎNMORMÂNTARE
CINA CEA DE TAINĂ
ÎMPĂRTĂȘIREA APOSTOLILOR
SFINȚITU-S-A ACEST ANTIMIS PRIN HARUL ȘI PUTEREA SFÂNTULUI DUH PRIN RUGĂCIUNILE
ARHIEREULUI CHIRIE EPISCOPUL DEVEI ȘI HUNEDOAREI
ÎNSEMNĂTATEA ANTIMISULUI
EPISCOPUL DEVEI ȘI HUNEDOAREI

Icoana „Plângerii de înmormântare a Domnului Iisus Hristos”
120cm.x100cm. Pictură în tempera cu emulsie de ou, pe panou de lemn – 2020

ANTIMISUL DIN EPISCOPIA DEVEI ȘI HUNEDOAREI

CUPRINS

I. Evoluția Sfântului Antimis, de la origini și până în prezent

I.1 Definiție,Etimologie,Origine,Întrebuințarea liturgică

II. Antimisul Episcopiei Devei și Hunedoare

II.2 Liturghia Ingerească
II.3 Plangerea de inmormantare
II.3 Cina cea de Taină și Împărtășirea Sf. Apostoli

I. Evoluția Sfântului Antimis, de la origini și până în prezent

Sfântul Antimis reprezintă pentru cultul ortodox unul din odoarele bisericești fără de care nu ar fi posibilă săvârșirea Sfintei Liturghii și sfințirea darurilor de pâine și vin. Întrebuințarea acestuia, rolul inițial și simbolistica, s-au dezvoltat de-a lungul timpului și au căpătat diferite forme în funcție de context. În cele ce urmează vom trata tema Sfântului Antimis atât din punct de vedere istoric și liturgic cât și artistic.

I.1 Definiție,Etimologie,Origine,Întrebuințarea liturgică

1. Definiție

Sursele cu informații despre evoluția și simbolistica Sfântului Antimis sunt puține, însă în general se știe despre acesta că este o pânză, de mici dimensiuni, pe care este pictată sau imprimată scena Punerii în Mormânt a Mântuitorului.

O definiție completă o dă **Diac. Dr. Nica M. Tuță** într-un studiu care privește această temă astfel: ,,Antimisul este o pânză sfințită care stă pe Sfânta Masă a Altarului. De obicei se zugurăvește pe el Punerea în Mormânt a Domnului nostru Iisus Hristos, sau Coborârea de pe Cruce. El este învelit într-o altă pânză numită *iliton* iar la colțuri are chipurile celor patru evangheliști. Pe partea din spate are un buzunar în care se pun părticele de sfinte moaște de mucenici, iar pe margini găsim scris, de jur împrejur, troparul: <<Iosif cel cu bun chip, de pe lemn luând Preacurat Trupul Tău, cu giulgiu curat înfășurându-L și cu miresme în mormânt nou, îngropându-L l-au pus>>. În partea de jos, în mod obișnuit, se scrie: ,,Antimis, pentru aducerea Jertfei celei Fără de Sânge", apoi numele arhiereului care l-a sfințit și biserica pentru care a fost dat, iar mai jos data."[1]

O altă definiție o întâlnim într-un articol publicat în revista *Mitropolia Moldovei*, formulată de V. Vasilache, astfel: ,,Antimisul este de fapt un altar portativ, pe care se poate săvârși Sfânta Liturghie în timp de război sau în anume împrejurări, în afara bisericii. El se sfințește de arhiereu și se încredințează preotului fiecărui locaș de rugăciune nou sfințit."[2]

De amintit sunt scrierile de pe antimisele grecești mai vechi, deoarece în acele însemnări înâlnim definiții despre ce înseamnă antimisul, așa cum era perceput în sec. XVI de către Biserică. Pe aceste antimise întâlnim următoarele definiții: ,,Altar sfânt și ritualistic, spre a se

[1] Diac. Dr. Nica M. Tuță, *Sfântul Antimis, Studiu Istoric, Liturgic și Simbolic,* Tipografia Cărților Bisericești,
[2] *Rep. Mitropolia Moldovei,* anul XII (1936), nr.11, p.416

săvârși prin el sfintele slujbe, sfințit de către Prea Sfințitul Mitropolit Domnul...” sau „Altar dumnezeiesc și sfânt, sfințit și binecuvântat de harul Prea Sfântului și de viață făcătorului Duh, spre a avea puterea să se slujească prin el în orice loc, prin puterea lui Hristos, Dumnezeul nostru; sfințit de Preasfințitul Arhiepiscop al Insulei Proconisu, Kir Teoctist”[3]

1. Etimologie

Menționăm că însăși denumirea de *antimis* indică rolul pe care îl are Sfântul Antimis în cult „adică acela de a fi întrebuințat în loc de Masa Sfințită a Altarului, pe care se aduce Jertfa cea fără de Sânge”[4]

Cuvântul antimis este format din prepoziția grecească *αντί*, care se traduce liber prin: *în loc de*, și din cuvântul latinesc *mensa,* care se traduce prin: *masă.* Astfel, cuvântul grecesc complet *αντιμίνσιον* se traduce prin: în loc de masă.

Catedrala Ortodoxă Arhiepiscopală „Sfânta Treime” – Arad.
Imagine din interiorul Altarului unde se poate observa Sfânta Masă

Pe de altă parte, unii cercetători au fost de părere că: „latinescul *mensa* s-a introdus în limba greacă vorbită încă din antichitate sub forma de *μίνσος,* iar acest cuvânt derivă din *αντί* - *pentru* și *μίνσος* - *masă*. Dintre autorii români doar **Mitrofanovici** adoptă această părere, derivând cuvântul antimis, din *αντί* și *μήνσιον* . El este de altfel singurul care păstrează forma de *„antimis”,* pe care o avem și în ziua de astăzi. [5]

[3] *Dictionnaire d”Archeologie chrettienne et de Liturgie,* tom. I, col. 2325-2326
[4] Diac. Dr. Nica M. Tuță, *op.cit.,* p.20
[5] V.MITROFANOVICI, *Liturgica Bisericii Ortodoxe,* Cernăuți, 1929, pp 222, 248

De precizat este faptul că Sfântul Antimis de-a lungul timpului a avut și alte denumiri, pe care de asemenea le putem găsi în inscripțiile de pe antimise mai vechi: ,,pe unele scrie *jertfelnic,* pe altele *trapeză*, iar pe altele: *altar*”[6].

Firește, aceste diferențe sunt doar de ordin semantic, deoarece, în esență, indiferent de expresia folosită pentru numirea acestuia, Sfântul Antimis are același scop (de a se săvârși Sfânta Liturghie pe el).

2. Origine

În ceea ce privește originea Sfântului Antimis, nu se poate afirma cu certitudine data sau perioada în care a apărut pentru prima dată, însă datorită scrierilor pe care le avem de la Părinții Bisericii, putem aproxima perioada și deduce motivul pentru care a fost gândit și lucrat primul antimis.

„Antimis” realizat în formula simplificată, epuartă de informații complementare, păstrând doar esențialul ideei de jertfelnic, adică doar reprezentarea trupului jertfit și așezat în mormânt, pe care preotul poate sluji Sfânta Liturghie. Alături de simbolurile Râstignirii (Crucea, sulița, buretele, cuiele și cununa de spini), pe cele patru colțuri au fost redate simbolurile Evangheliștilor: Îngerul (omul) pentru Sf. Ev. Matei, Leul pentru Sf. Ev. Marcu, Vițelul pentru Sf. Ev. Luca și Vulturul pentru Sf. Ev. Ioan.

Perioada apariției este aproximată în funcție de contextul istoric (ex: prigoanele) și nevoile bisericii din acea vreme astfel: ,,cei mai mulți din scriitorii bisericești apropiați de vremea noastră stabilesc ca dată neîndoielnică pentru originea antimisului, vremea Sinodului Trulan (692) sau a Sinodului VII ecumenic (787), adică vremea în care se ducea lupta împotriva sfintelor icoane. **Filip Papadopol**, vorbind despre introducerea antimisului în slujbă, zice că

[6] Diac. Dr. Nica M. Tuță, *op.cit,* p.22

deși se întrebuința la început în loc de Sfântă Masă - unde aceasta nu se găsea - „după Sinodul Trulan, s-a introdus antimisul ca lucru trebuincios, de unde fără acesta până astăzi nu este permis a sluji Sfânta Liturghie în Biserica Ortodoxă.”[7]

Motivul pentru care a apărut primul antimis a fost de departe unul practic: „căci pentru aceasta după cum se pare, au fost create antimisele, și se fac de către arhiereii locului când săvârșesc sfințirea unei biserici, ca să fie depuse pe sfintele mese ale caselor de rugăciuni (paraclise) și nu numai să înlocuiască Sfântul Jertfelnic ci să arate că slujba se face într-o astfel de casă de rugăciune cu încuviințarea episcopală”[8]

Antimis al arhiereului Mitrofan - anul 1719

Un alt aspect foarte interesant este acela că Sfântul Antimis, sub forma pe care o avem astăzi a apărut destul de târziu însă, conform **Sfântului Teodor Studitul**, primul antimis a fost confecționat din lemn, tocmai datorită faptului că pe atunci antimisul era folosit pentru rolul său practic, acela de masă portabilă necesară oficierii Sfintei Liturghii.

Unul din motivele pentru care a fost gândit Sfântul Antimis a fost săvârșirea Sfintei Euharistii în afara bisericii care era necesară în vremea persecuțiilor creștine, când bisericile erau ocupate de păgâni. Din această cauză Sfânta Jertfă putea fi adusă în orice loc curat, dacă exista antimisul.

[7] *Ibidem, p.23*
[8] *Ibidem, p.24*

Părintele Diac. Dr. Nica M. Tuță afirmă că, potrivit cercetărilor sale: „În forma și sub denumirea de astăzi, într-adevăr antimisul poate să provină din vremea iconoclasmului, de când avem dovezi documentare sigure despre existența și întrebuințarea lui. Ca idee și ca întrebuințare însă, antimisul este cu mult mai vechi, căci el nu este decât o continuare a vechiului *altar portalio*, sau mai bine zis o formă evoluată și mai practică, mai ușor de întrebuințat a aceluia. Originea antimisului trebuie căutată deci în altarul mobil sau portativ, despre a cărui întrebuințare găsim dovezi cu mult mai vechi decât vremea iconoclaștilor, unele provenind chiar din sec III” [9]

Antimis aflat în muzeul Catedralei Vechi din Arad, cu inscripția:
„SFINȚITU-S`A ACEST ANTIMIS PRIN RUGĂCIUNILE PREA SFINȚITULUI DOMN DR. PARTENIE CIOPRON, EPISCOPUL ARMATEI – INSPECTORUL CLERULUI MILITAR ȘI S`A DAT BISERICII MILITARE DIN GARNIZOANA ORADEA SPRE A SE SĂVÂRȘI PE EL DUMNEZEIEȘTILE LITURGHII PENTRU ARMATĂ.
Semnătură Indescifrabilă. Anul 1939

3. Întrebuințarea Liturgică

Referitor la întrebuințarea Sfântului Antimis, **Sfântul Mitropolit Andrei Șaguna** are o poziție categorică afirmând că: „se ține pe Masa din Altar și este lucru fără de care nu se poate săvârși Sfânta Liturghie. Antimisul trebuie păstrat în curățenie și dacă se *mânjește*, are a se pune în afară de întrebuințare și se pune cu celelalte lucruri vechi bisericești în ladă”[10].

Pentru a înțelege întrebuințarea în trecut a antimisului, este necesar să facem o analiză atentă a evoluției sale, atât liturgică cât și simbolică. Astfel, conform tradiției bisericii, avem

[9] *Ibidem, p.28*
[10] *Elementele dreptului canonic,* ed. II, Sibiu, 1855, p.136

prezent încă din sec. al III-lea un predecesor al antimisului de astăzi care purta denumirea de **iliton**: „la Sfânta Jertfă se întrebuința o pânză subțire, făcută din in, care se numea iliton”[11]. Pentru a lămuri simbolistica acestuia, în secolul al V-lea, **Sfântul Isidor Pelusiotul** spune că ilitonul se aseamănă giulgiului în care a fost înfășurat Hristos: „giulgiul curat care se așterne pentru aducerea Dumnezeieștilor Daruri, simbolizează slujba lui Iosif din Arimateea.” Sau, altfel, **Sfântul Ioan Pustnicul** spune: „ilitonul care se întinde pe Dumnezeiasca Masă este după chipul giulgiului cu care a fost înfășurat Trupul Domnului de către Iosif și Nicodim”[12] Acest iliton avea o întrebuințare practică, deoarece în caz de cădeau firmituri din Sfântul Trup, se evita ca preotul să săvârșească sacrilegiu, fiind nebăgător de seamă cu cele sfinte. Această neglijență a fost socotită păcat de moarte din secolul al IX-lea. În prezent ilitonul se folosește ca acoperământ pentru Sfântul Antimis.

Antimisul Sfințit, așa cum am afirmat anterior, a apărut în momentul în care a fost necesară săvârșirea Sfintei Liturghii în afara locașului de cult, și odată cu acest moment a apărut o nelămurire: dacă se săvârșește Liturghia pe Sfântul Antimis în condițiile în care Sfânta Masă este la rândul ei sfințită. În acest sens, în veacul al XI-lea, Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, hotărăște că nu este nevoie de antimise în biserici sfințite, la care decizie clerul nesupunându-se, patriarhul **Matei I al Constantinopolului** (1397-1410), hotărăște să se ia antimisele de la cei care nu ascultă, „căci acolo unde este jertfelnic zidit, ar fi o nebunie și o etalare deșartă, ca nesocotind altarul imobil, să se pună pe el antimis și să se slujească Liturghie. Dacă preotul care are antimis îl ține din neștiință pentru fast, încât se slujește de el oriunde vrea, și când trebuie și când nu trebuie, unul ca acesta, sau să fie oprit, sau să i se ia antimisul. Dacă însă îl ține pentru vreo nevoie neprevăzută și se servește de el numai la nevoie absolută sau în loc unde nu există jertfelnic, să-i fie lăsat căci e permis și nu face nici un păcat”[13]

Întărind cele afirmate anterior, **Patriarhul Nil Keramenus,** afirmă faptul că Sfântul Antimis are să se folosească doar atunci când este nevoie a se săvârși Sfânta Jertfă iar preotul slujitor nu are jertfelnic sfințit în preajma lui, sau este fie în războaie sau în pustie: „în biserici sfințite nu mai este nevoie de antimis, ci acesta se dă numai când este nevoie, și anume acolo unde nu se găsește jertfelnic sfințit. Canoanele au rânduit ca să se dea împăraților când sunt în război sau în călătorii acolo unde nu există biserici. Și celor care se retrăgeau în viața

[11] Dr. Sebastian Stanca, *Graiul antimiselor,* în vol. *Omagiu I.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan,* Sibiu, 1940, p.719
[12] Diac. Dr. Nica M. Tuță, *op.cit,* p.40
[13] Patriarhul Matei I al Constantinopolului, *Despre antimise, către Mitropolitul Heracleei,* text tradus în Lb. Greacă, Manuel Ghedeon, Constantinopol 1889, tom. II, pp. 61-62

singuratică, în locuri pustii, având nevoie să se împărtășească cu Sfintele Taine, li se dădea Sfânta Masă sfințită, de lemn sau de scândură, sau de pânză, care trebuia cinstită ca jertfelnicul bisericilor sfințite”[14]

Înțelegem așadar că întrebuințarea liturgică este aceea de masă pentru săvârșirea Sfintei Liturghii, în unele Biserici fiind socotită corectă slujirea cu antimisul pe un Altar Sfințit, iar în altele, antimisul fiind folosit doar în lipsa Altarului Sfințit.

Burete pentru strângerea miridelor de pe Sfântul Antimis și Sfinte Vase

II. Antimisul Episcopiei Devei și Hunedoarei

Antimisul din Episcopia Devei și Hunedoarei s-a realizat prin imprimarea unei imagini digitale pe o pânză specială, țesută din fir de mătase și bumbac. Fotografia folosită în acest sens a fost realizată de artistul fotograf Irinel Cîrlănaru, după o icoană pictată de Cătălin Băluț. Aceasta s-a zugrăvit pe un panou din lemn de tei, ramforsat cu pene de consolidare, tratat cu praf de cretă și clei. Culorile utilizate sunt pe bază de emulsie de ou (tempera grasă), iar foița de aur folosită s-a aplicat cu mixtion. Dimensiunile icoanei sunt de 120cm.x100cm., iar aceasta a stat la baza imprimeului de pe Sfântul Antimis ce măsoară 60cm.x50cm.

Acest Sfânt Antimis a apărut în urma solicitării Presfințitului Părinte Gurie, episcopul Devei si Hunedoarei, ce s-a consultat cu pictorul Constantin Cezar Cătălin Băluț. După un

[14] Diac. Dr. Nica M. Tuță, *op.cit,* p.42

timp foarte lung de documentare, pictorul a propus un plan complex de compoziție pentru conținutul icoanei, ținând cont de modul în care sunt reprezentate imaginile pe vechiul antimis.

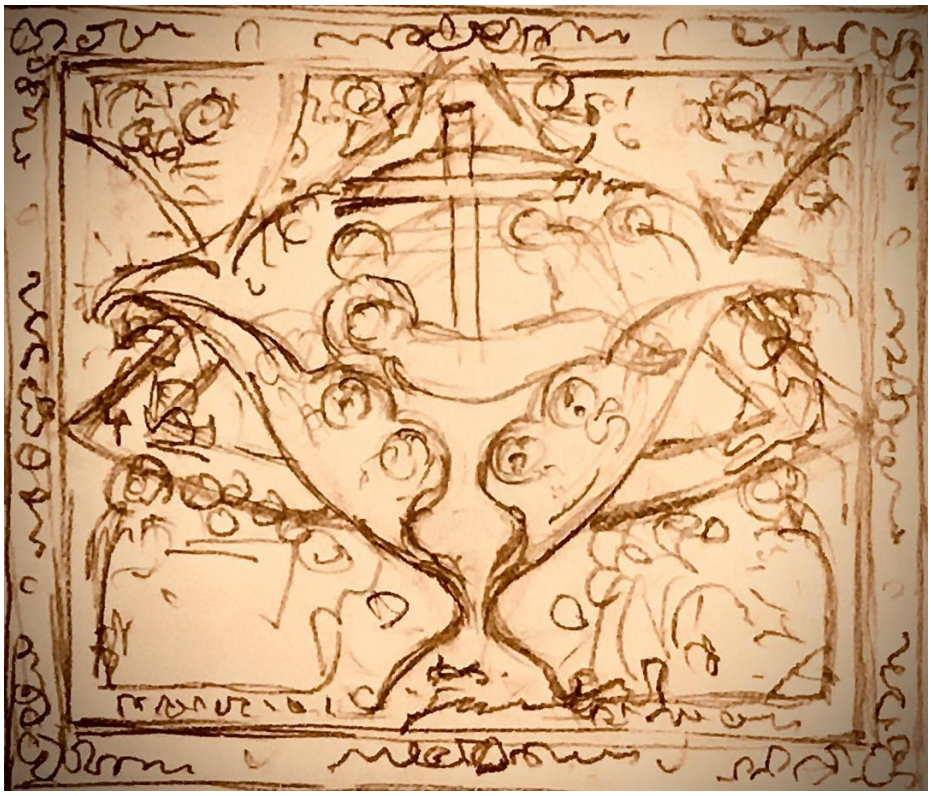

Proiectul de compoziție care a stat la baza elaborării icoanei ce a devenit mai apoi imaginea imprimată pe Sfântul Antimis din Episcopia Devei și Hunedoarei. Desen, Tuș pe hârtie, 60cm.x50cm.

Atimisul de față reprezintă o piesă unicată în Patriarhia Ortodoxă Română atât din punct de vedere compozițional cât și din punct de vedere artistic: tema centrală, tipic antimiselor, o reprezintă Așezarea Trupului Mântuitorului Iisus Hristos pe piatra Mormântului, însă pentru prima dată întâlnim în registrul superior liturghia îngerească, în registrul median alături de sfinții evangheliști Matei, Marcu, Luca și Ioan, întalnim doi cuvioși români: Sf. Cuvioși Ioan de la Prislop și Nicodim de la Tismana, iar în registrul inferior, lângă Cina cea de Taină întâlnim scena Împărășirii Apostolilor. Însă întreaga atenție trebuie concentrată asupra planului vertical în care scena numită Plângerea de Înmormântare se alătură în partea superioară Tronului Etimasiei iar la bază se concretizează într-o picătură rubinie care trimite către actul de jertfă al Mântuitorului. Compoziția este încadrată de un ornament bizantin constituit dintr-un element vegetal realizat cu foiță de aur și încadrat de culorile roșu și verde ce simbolizează lucrarea Harului Duhului Sfânt, Cel care sfințește darurile de pâine și vin.

1. Registrul superior- Liturghia Îngerească

Registrul superior este constituit din Liturghia Îngerească, scenă pictată în toate locașurile de cult ortodoxe, în special pe pereții turlei Pantocratorului după ce, în perioada de început a Bisericii, aceasta se zugrăvea pe pereții absidei centrale a Altarului. Pentru a înțelege importanța acesteia, atât de pe Sfântul Antimis cât și de pe frescele pictate în biserici, este necesar să cunoaștem importanța Sfintei Liturghii și rolul mântuitor care îl are pentru oameni, iar mai apoi, să pricepem ce simbolizează îngerii slujitori.

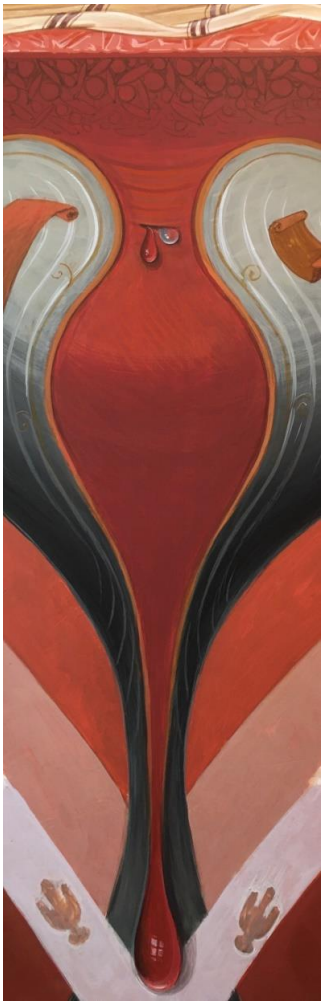

În primul rând, avem în vedere faptul că ,,slujba centrală în Biserica Ortodoxă este Liturghia. De la Proscomidie și Binecuvântarea Mare până la ultimul Amin, în cadrul liturghiilor ortodoxe are loc așa-numitul cult de preaslăvire (doxologie) a lui Dumnezeu. Datorită faptului că omul este o ființă a comuniunii, în trecutul Bisericii s-a elaborat o formă comună de slujire a Creatorului, drept pentru care putem spune că liturghia este o împreună lucrare de preaslăvire a lui Dumnezeu.”[15] Cu toate acestea, de precizat este faptul că nu noi oamenii suntem primii care aducem slăvire Creatorului, ci ,,mai înainte de cele văzute și de cele nevăzute, Domnul era slujit de cetele îngerești în cântări de laudă și preamărire ”[16]. Așadar, îngerii (care sunt duhuri slujitoare - cf. Evrei 1-14), au adus prima dată doxologie Celui Preaînalt, iar noi oamenii, dorind să slujim Aceluiași Domn și Dumnezeu, am făcut asemenea lor.

Mai apoi, un aspect foarte important este acela că în cadrul Sfintei Liturghii, slujesc deopotrivă atât îngerii în ceruri, cât și

[15] Karl Christian Felmy, *De la Cina cea de Taină la dumnezeiasca Liturghie a Bisericii Ortodoxe,* ed. Deisis, Sibiu, 2004, p.43
[16] *Ibidem,* p.44

oamenii pe pământ, deoarece „toată suflarea și toată zidirea laudă pe Domnul”(Psalmul 148). Pe această cale, înțelegem că această comuniune nu are loc doar între oameni sau doar între îngeri, ci pe seama unei comuniuni universale, toată zidirea slujește și preaslăvește același Dumnezeu „întreit în Persoane, unite în chip distinct și distincte în chip unitar, ceea ce este paradoxal”(Sf. Maxim Mărturisitorul). Altfel spus, Sfânta Liturghie este un act universal de preaslăvire a lui Dumnezeu.

Conform **Părintelui Dumitru Stăniloae**, „dacă vorbim într-o notă mai profundă, îngerii care slujesc împreună cu noi la Sfânta Liturghie au un rol de indermediari între pământ și cer”[17], iar această afirmație, de unde reiese conslujirea dintre oameni și îngeri, poate fi întărită de cuvintele din **cântarea heruvicului** de la **Liturghia Sfântului Grigorie Dialogul**: „Acum puterile cerești împreună cu noi nevăzut slujesc”.

„Tronul Hetimasiei” – Tronul Judecății de Apoi

Acest ultim citat ne este de folos ca să înțelegem **Liturghia Îngerilor**, deoarece în chip lămurit ni se arată atât comuniunea dintre pământ și cer prin cuvintele: „puterile cerești împreună cu noi slujesc”, cât și faptul că slujirea lor, este asemenea firii, adică nevăzută, ei fiind mai aproape de „Tronul Slavei” unde slujesc neîncetat lui Dumnezeu, lucru amintit de **profetul Isaia**: „Serafimi stăteau înaintea Lui, fiecare având câte şase aripi: cu două îşi

[17] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă,* E.I.B.M.B.O.R., București, 2004, p.87

acopereau feţele, cu două picioarele, iar cu două zburau. Și strigau unul către altul, zicând: <<Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul Savaot, plin este tot pământul de slava Lui!>> ” (Isaia 6-2,3).

Aceste cuvinte sunt folosite la Sfânta Liturghie în cadrul „Răspunsurilor Mari”, unde în chip tainic, noi oamenii împreună cu puterile cerești glăsuim aceeași cântare pe care a auzit-o prorocul Isaia.

În lucrarea de față, din punct de vedere plastic, scena Liturghiei Îngerești este împărțită pe din două: în stânga este reprezentat Mântuitorul Iisus Hristos ca Mare Arhiereu, cu spatele la Sfânta Masă acoperită de un baldachin dinspre care patru îngeri, înveșmântați diaconește, duc un potir cu Sfântul Sânge prin mișcarea ripidelor și în fum de tămâie. În partea dreaptă, Mântuitorul Iisus Hristos este reprezentat tot ca Mare Arhiereu și primește de la alți patru îngeri un disc pe care stă Sfânta Pâine, procesiune tot în atmosfera ripidelor și a cădelnițelor.

2. Registrul median - Sfinții Apostoli și Evangheliști și cei doi cuvioși români

Registrul median este alcătuit din reprezentările Sfinților Apostoli și Evangheliști: **Matei, Marcu, Luca, Ioan**, și a celor doi Sfinți Cuvioși Români: **Ioan de la Prislop și Nicodim de la Tismana**, sfinți față de care clerul și credincioșii eparhiei au o evlavie deosebită.

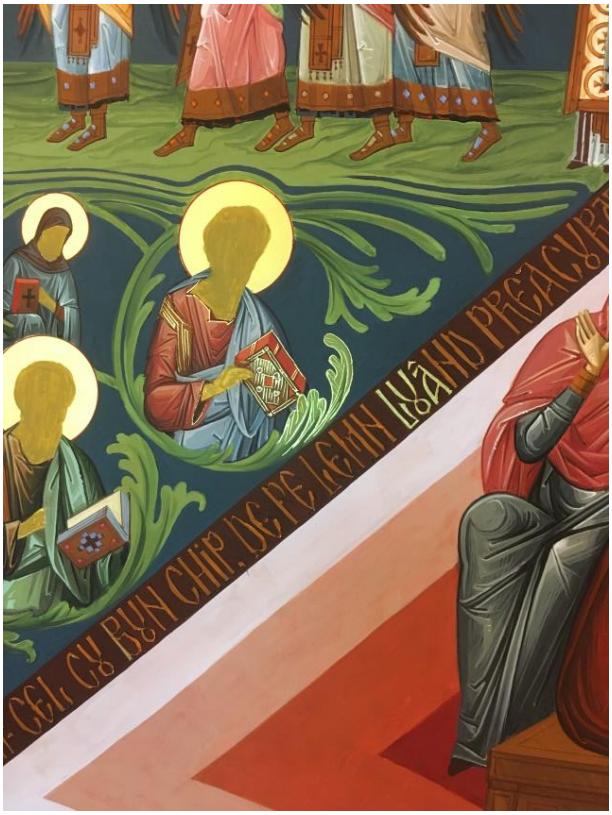

Sfinții Evangheliști sunt pictați atât în biserică (la baza turlei Pantocratorului), pe pandantivi, dimpreună cu simbolul fiecărui evanghelist: omul, leul, vițelul, vulturul, cât și pe Sfântul Antimis, de aceeași manieră, pe cele patru colțuri. În această icoană apare un alt element de noutate în dispunerea temelor iconografice. Sfinții Evangheliști au fost așezați în zona mediană, pe linia de citire a scenei principale, întărind intersecția dintre planul orizontal de cunoaștere telurică, cu cel vertical de ascensiune în credință.

Sfântul Evanghelist Matei, primul din cei patru Evangheliști, a fost contemporan cu Hristos: „singura menţiune cu privire la sine în

propria Evanghelie o găsim în capitolul al IX-lea: <<Şi plecând Iisus de acolo, a văzut un om care şedea la vamă, cu numele Matei, şi i-a zis acestuia: Vino după Mine. Şi sculându-se, a mers după El>> (Mt. 9, 9).”[18] A scris Sfânta Evanghelie în limba greacă, iar simbolul alături de care este pictat este cel al omului: „omul a fost ales ca simbol al Sfântului Evanghelist Matei deoarece acesta își începe Evanghelia cu înșiruirea oamenilor din genealogia după trup a Mântuitorului.”[19]

Sfântul Evanghelist Marcu a fost de neam evreu, făcând parte din seminția lui Levi, fiind ucenic al Sfinților Apostoli Petru și Pavel. O mențiune importantă o reprezintă faptul că „este considerat întemeietorul și ocrotitorul **Patriarhiei Alexandriei**”[20]. Simbolul Sfântului Marcu este cel al leului deoarece: „acesta ne vorbește la începutul Evangheliei despre Sfântul Proroc Ioan Botezătorul, ca fiind <<Glasul celui ce strigă în pustie>> (Marcu 1, 3), care amintește de răgetul leului.”[21]

Sfântul Evanghelist Luca a fost singurul din cei patru Evangheliști care era medic ;i pictor: „se spune despre dânsul că el a zugrăvit minunat chipul **Preasfintei Născătoare de Dumnezeu**, purtând în braţe pe **Pruncul** cel mai înainte de veci, pe **Domnul** nostru **Iisus Hristos**. Apoi a zugrăvit şi alte două icoane ale Preasfintei Născătoare de Dumnezeu şi le-a adus la Maica Domnului, spre a vedea dacă îi vor plăcea; iar ea, văzând acele chipuri ale sale, a grăit astfel: ***Darul Celui ce S-a născut din mine şi al meu să fie cu icoanele acestea***.”[22] De asemenea, din tinerețe, Sfântul Luca a studiat atât înțelepciunea grecilor și învățătura lor cât și medicina, fiind socotit doctor iscusit în vremea sa. Simbolul său este vițelul, deoarece: „este singurul evanghelist care vorbește despre ***vițelul cel gras*** care, potrivit parabolei ***Întoarcerii fiului risipitor***, este sacrificat la ospăț.”[23]

Sfântul Evanghelist Ioan, care mai este supranumit și ***Sfântul Ioan Teologul***, a fost unul din cei doisprezece apostoli. El a scris Sfânta Evanghelie care îi poartă numele, trei epistole (I Ioan, II Ioan, III Ioan) și cartea Apocalipsa. Un detaliu important este acela că a fost martor la ***Schimbarea la Față a Mântuitorului Hristos***. Simbolul său este vulturul deoarece: „acesta se înalță asemenea vulturului, în descrierea Logosului Dumnezeiesc și felul în care pune în

[18] https://basilica.ro/sfantul-apostol-si-evanghelist-matei/, 26.06.2021, 19:45
[19] https://doxologia.ro/viata-bisericii/iconografie/care-sunt-simbolurile-sfintilor-evanghelisti-iconografie, 26.06.2021, 19:48
[20] https://www.crestinortodox.ro/sfinti/viata-sfantului-apostol-evanghelist-marcu-144720.html, 26.06.2021, 19:53
[21] *Op.cit,* https://doxologia.ro/viata-bisericii/iconografie/care-sunt-simbolurile-sfintilor-evanghelisti-iconografie, 26.06.2021, 19:48
[22] *Ibidem,* 26.06.2021, 19:52
[23] *Ibidem,* 26.06.2021, 19:59

valoare iubirea divină cea mai presus de lume, afirmând că Dumnezeu este iubire (Ioan, 4, 8).”[24]

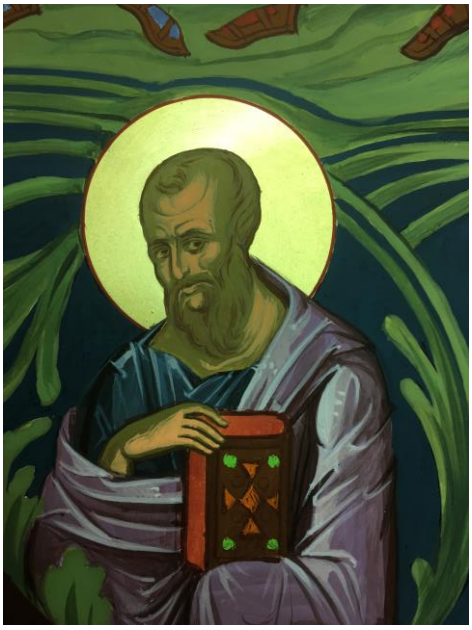

„Sfântul Evanghelist Ioan”, Etapă de lucru

Sfântul Nicodim de la Tismana este un sfânt de pe teritorul țării noastre din secolul al XIV-lea, de origine macedo-română. A dus o viețuire sfântă și plină de nevoință, drept pentru care este un exemplu demn de urmat pentru clericii și credincioșii care râvnesc la o viață duhovnicească. El a păstorit monahii din Mănăstirile Vodița și Tismana din Oltenia și pe cei din Mănăstirea Vișina de pe Valea Jiului. Se mai spune că încă din perioada bătrâneții sale săvârșea vindecări minunate.

Sfântul Ioan de la Prislop a viețuit în perioada secolului al XV-lea, însă nu se știe cu exactitate intervalul anilor. Acesta s-a născut în Silvașul de Sus, iar în tinerețe a părăsit casa părintească și s-a călugărit la Mănăstirea Prislop. Ulterior, după ce a petrecut o parte a vieții în mănăstire sub ascultare, acesta a plecat în pustie unde și-a săpat o chilie în piatră, și și-a petrecut restul vieții sale în asceză și rugăciune neîntreruptă.

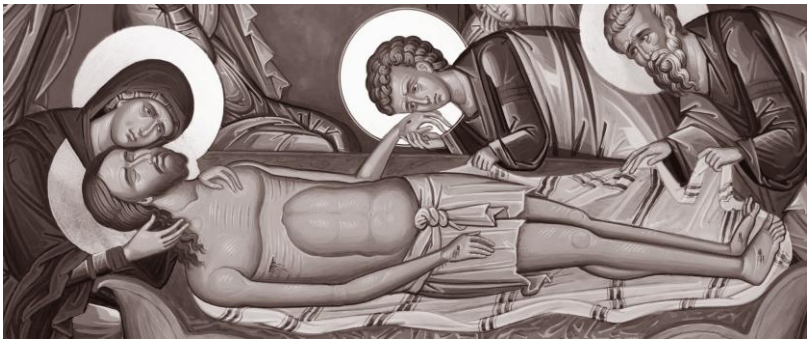

[24] *Ibidem,* 26.06.2021, 20:09

„Pieta" Întâlnim deseori icoane în care Maica Domnului este reprezentată alături de Fiul Său, îmbrățișându-L, în timp ce Acesta este așezat în Mormânt. Detaliul de mai sus poate fi întes sub această formă.

3. Registrul central- Plângerea de înmormântare

În registrul central avem ilustrată ***„Plângerea de înmormântare"***, sau așa cum o mai întâlnim denumită în cultul ortodox ***„Punerea în mormânt"***, iar însemnătatea pe care o are în ortodoxie o putem deduce în urma studierii și punerii împreună a mai multor aspecte.

În primul rând, ***Biserica Ortodoxă*** a consacrat în perioada ***Săptămânii Pătimirilor*** ziua de **vineri**, pentru a se face pomenire a Punerii în Mormânt a Domnului nostru Iisus Hristos. Această zi este rânduită de Biserică drept zi de post aspru întrucât ,,toată zidirea plânge moartea și îngroparea lui Hristos"(***Sfântul Ioan Gură de Aur***). Pentru că este o zi de plângere, seara se face Denia Prohodului unde, așa cum spune ***Sfântul Ioan***, noi oamenii îl prohodim pe Hristos și îl așezăm în mormânt ,,de unde va învia a treia zi și va da neamului omenesc, cel căzut în păcat, viața cea veșnică și făgăduința învierii"[25]. În cadrul Deniei are loc procesiunea în jurul bisericii cu **Sfântul Epitaf** (o pânză de dimensiuni mai mari decât un **antimis**, pe care este pictată scena punerii în mormânt a Mântuitorului). ,,Acesta este așezat pe o masă mai înaltă, iar credincioșii sărută Sfânta Evanghelie, Sfânta Cruce și Sfântul Epitaf și trec de trei ori pe sub masa pe care este așezat. Această trecere pe sub masă a credincioșilor

[25] Prof. N. Chițescu, Pr. Prof. Isidor Todoran, Pr. Prof. I. Petreuță, *Teologia Dogmatică și Simbolică, vol.2,* Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2005, p.194

se dorește a fi asemănarea trecerii prin mormânt a Mântuitorului, care S-a coborât în iad pentru a elibera sufletele drepților.”[26]

„Plângerea de înmormântare” , Etapă de lucru

De asemenea, scena nu este pictată doar pe Sfintele epitafe sau antimise, ci și pe frescele din bisericile ortodoxe, iar acest lucru este pentru ca noi oamenii să înțelegem faptul că Hristos și-a asumat întru totul firea omenească și a acceptat chinurile și moartea, pentru a arăta prin Slăvita Înviere cea de a treia zi, biruința asupra morții. Prin moartea și Învierea Sa, Hristos a sfărâmat porțile iadului, iar moartea a fost învinsă „Unde îți este, moarte, biruința ta? Unde îți este, moarte, boldul tău?”, spune Sfântul Apostol Pavel în Epistola Întâi către Corinteni (15.55).

În lucrarea de față, scena numită Plângerea de Înmormântare nu este atât de importantă în sine pe cât este în ansamblul său. Cortegiul funerar compus din Maica Domnului, Sfinții Iosif și Nicodim precum și sfintele femei mironosițe, așează Trupul Mântuitorului Iisus Hristos pe lespedea mormântului privind nu ca la Fiul lui Dumnezeu ci ca la fiul unei mame sfâșiate de

[26] https://doxologia.ro/sfanta-marea-zi-vineri, 26.06.2021, 19:30

durere și ca la un prieten care a pătimit chinuri și moarte pentru ei. Însă din momentul acesta, Cel de pe scaunul slavei cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, zace trupește în mormânt iar cu Sufletul coboară în iad ca un Dumnezeu în căutarea lui Adam, a Evei și a tot sufletul omenesc(cf. rugăciunii cădirii din Sfântul Altar).

Lespedea de ungere cu miresme este flancată de două frunze de acant care iau forma gurii unui pește mare ce a înghițit trupul Prorocului Iona, conducând către ideea că Iona a stat 3 zile în burta chitului iar Hristos a stat cu trupul tot 3 zile în mormânt. Din această lespede ies două picături ce simbolizează apa și sângele care au curs din coasta Mântuitorului și care se concretizează într-o picătură euharistică ce trimite la simbolul Sfântului Sânge împărtășibil clerului și credincioșilor.

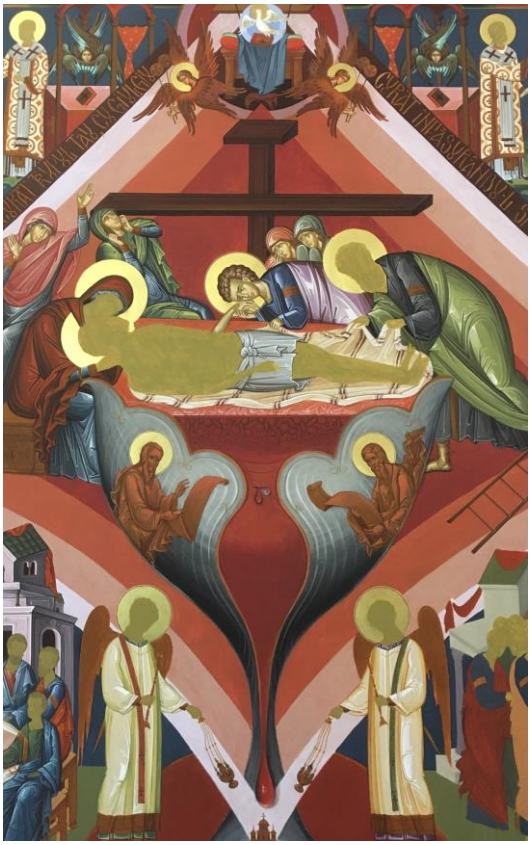

Axul central al icoanei. Etapă de lucru

În plan secund, în spatele Trupului Mântuitorului și a întregului cortegiu, este pictată Sfânta Cruce, Lemnul cel de Viață purtător, prin care „bucurie a venit la toată lumea”. Aceasta este primul jertfelnic deoarece s-a convertit dintr-un obiect de tortură în altar sfințit cu însuși Trupul și Sângele Mântuitorului, pe celelalte altare aducându-se ulterior Jertfa cea Nesângeroasă a Domnului din cadrul Sfintei Liturghii.

Vârful Sfintei Cruci atinge poalele Tronului Etimasiei, tron al Judecății de Apoi pe care va sta Hristos ca Împărat și Domn. Pe acest tron străjuit de serafimi se găsește Sfânta Evanghelie (Cuvântul Mântuitorului Hristos) iar deasupra ei este Porumbelul aureolat care simbolizează pe Duhul Sfânt, Cel care a sfințit și a inspirat pe Dumnezeiești Apostoli și Evangheliști să redacteze Evangheliile.

4. Registrul inferior

Cina cea de taină

Cina cea de Taină reprezintă momentul istoric în care Mântuitorul Însuși întemeiază Sfânta Euharistie și poruncește Sfinților Apostoli să facă acest lucru spre pomenirea Sa. În ceea ce privește instituirea tainei, avem argumente sau temeiuri, atât biblice, cât și patristice, ambele susținând și ilustrând deopotrivă instituirea Tainei Sfintei Euharistii.

„Cina cea de Taină”, Detaliu comparativ pentru a putea „simți” dimensiunea în planul de lucru a icoanei

Astfel, temeiurile scripturistice, fără îndoială sunt chiar cuvintele Mântuitorului nostru Iisus Hristos rostite la Cina cea de Taină: ”Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu. Și luând paharul, și mulțumind, le-a dat zicând: Beți dintru acesta toți, că acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor.”(Matei 26, 27). Îndemnul pe care îl face Hristos ulterior, ne este poate cel mai statornic argument pentru care săvârșim Taina aceasta în prezent, deoarece Mântuitorul spune: „Aceasta să o faceți întru pomenirea Mea”(Luca 22, 19). Astfel prin săvârșirea Sfintei Liturghii și prin Împărtășirea cu Sfânta Euharistie, creștinii împlinesc porunca dată de Mântuitorul Hristos.

În ceea ce privește temeiurile patristice, avem trei dintre exemplele unor mari teologi ai creștinismului: **Sfântul Iustin Martirul și Filosoful** care spune că: ,,Aducem în numele Lui Jertfa pe care Domnul Iisus a poruncit sa fie adusă, Jertfa vinului și a pâinii în Euharistie" (Dialogul cu Trifon, cap IV), și cel al **Sfântului Ioan Gură de Aur** care mărturisește: ,,De aceea (Jertfa de pe Golgota), o aducem și acum, care a fost adusă și nu s-a sfârșit"(Omilia 17 la epistola Evrei)" iar într-o manieră de-a dreptul inedită și completă scrie **Sfântul Ioan Damaschin** prin cuvintele: ,,Pâinea și vinul nu sunt niciodată închipuirea sângelui și trupului lui Hristos, ferească Dumnezeu, ci însuși trupul lui Hristos unit cu dumnezeirea dar nu ca și cum trupul pe care îl ia creștinul ar pogorî din cer: pâinea și vinul sunt prefăcute în trupul și sângele Domnului"(Dogmatica 4,13)" [27].

„Cina ce de Taină". Detaliu și etapă de lucru.

[27]Pr. Prof. Dr. George Remete*, Dogmatica Ortodoxă,* Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2016, p.320

Este de prisos să mai adăugăm ceva în continuarea afirmațiilor Sfinților Părinți despre acest subiect, însă trebuie menționat faptul că aceste citate de mai sus, dimpreună cu temeiurile scripturistice, servesc ortodoxiei drept ”armă” împotriva cultelor care contestă această Sfântă Taină.

Cina cea de Taină pictată pe acest antimis nu face altceva decât să ne aducă aminte de originea Sfintei Euharistii permanent, și să ne facă conștienți de importanța pe care o are în viața noastră, care este desigur unirea cu Hristos în chip viu și devenirea noastră ca purtători de Hristos în viața veșnică.

Împărtășirea Sf. Apostoli

Împărtășirea Sfinților Apostoli reprezintă o scenă de o importanță deosebită pentru cultul ortodox (care orbitează în jurul Sfintei Euharistii). Dacă la ***Cina cea de Taină*** are loc instituirea Tainei de către Hristos, la o masă lungă, la Împărtășirea Apostolilor avem prezent un cadru întru totul liturgic, împlinire în chip tainic a ***Cinei celei de Taină***, unde masa este asemenea **Sfintei Mese** din ziua de astăzi, iar Hristos, aducătorul și săvârșitorul ca **Mare Arhiereu,** înconjurat de Sfinții Apostoli care primesc Sfânta Euharistie.

„Împărtășirea Apostolilor”. Detaliu și etapă de lucru.

Împărtășirea Apostolilor este o temă esențială în Sfântul Altar. Ca și în reprezentarea Liturghiei Îngerești, în centru se află Sfânta Masă, acoperită cu un baldachin, iar Hristos este reprezentat în mijlocul acesteia. În spatele Lui stau doi îngeri, îmbrăcați în veșminte

diaconești. În partea dreaptă binecuvintează Sfântul Disc spre a le oferi Sfinților Apostoli Trupul Său sub forma pâinii iar în partea stângă binecuvintează Sfântul Potir spre a le oferi Sfinților Apostoli Sângele Său sub chipul vinului. Ucenicii stau șase de-a dreapta și șase de-a stânga. Sfinții Apostoli se apropie de Hristos în ordine, cu multă evlavie. Primul dintre cei din dreapta este Sfântul Apostol Pavel, iar primul dintre cei din stânga este Sfântul Apostol Petru. Prin urmare, lor le urmează ceilalți apostoli.

Compoziția Sfintei Împărtășiri se fundamentează pe momentul Cinei celei de Taină, înfățișate în cele patru Evanghelii. La această cină, Hristos moare aici și acum pentru noi. Sângele Său spală păcatele noastre, curățește și sfințește, iar Trupul Său ne îndumnezeiește."[28]

Această scenă prefigurează cu atât mai mult Taina Sfintei Euharistii din zilele noastre, și face totodată trecerea de la Cina cea de Taină, ca spațiu rudimentar, la un spațiu liturgic, bine delimitat, unde avem prezente elemente liturgice actuale: Sfânta Masă, Sfântul Potir, Sfântul Disc.

Concluzie

În încheierea descrierii ***Sfântului Antimis*** din ***Episcopia Devei și Hunedoarei*** putem spune că deși registrele au o citire cursivă de la stânga la dreapta pe plan orizontal și de sus în jos, pentru a înțelege taina Jertfei Mântuitorului nostru Iisus Hristos, avem nevoie să primim cu bună-cuviință picătura euharistică „scumpa picătură,dulcea cuminecătură", pentru a ne începe urcușul cel duhovnicesc în perspectiva veșniciei citind pe plan verical, de jos în sus, ajungând prin bucuria Crucii la poalele Tronului Etimasiei.

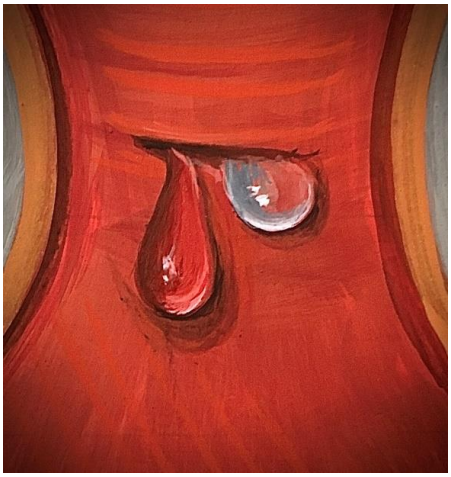

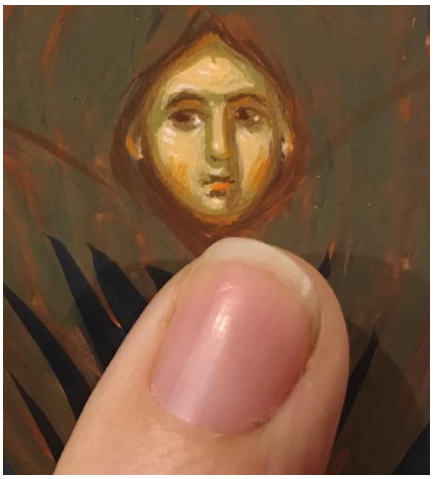

[28] https://doxologia.ro/viata-bisericii/iconografie/iconografia-impartasirii-apostolilor, 26.06.2021, 18:00

III. Bibiliografie

I. SURSE SCRIPURISTICE

Biblia sau Sfânta Scriptură, E.I.B.M.B.O.R, Bucureşti, 2008.

II. LUCRĂRI MODERNE

1. Diac. Dr. Nica M. Tuță, Sfântul Antimis, Studiu Istoric, Liturgic și Simbolic, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1944
2. Rep. Mitropolia Moldovei, anul XII (1936), nr.11
3. Dictionnaire d"Archeologie chrettienne et de Liturgie, tom. I, col. 2325-2326
4. V.MITROFANOVICI, Liturgica Bisericii Ortodoxe, Cernăuți, 1929
5. Elementele dreptului canonic, ed. II, Sibiu, 1855,
6. Dr. Sebastian Stanca, Graiul antimiselor, în vol. Omagiu I.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan, Sibiu, 1940
7. Patriarhul Matei I al Constantinopolului, Despre antimise, către Mitropolitul Heracleei, text tradus în Lb. Greacă, Manuel Ghedeon, Constantinopol 1889, tom. II
8. Karl Christian Felmy, De la Cina cea de Taină la dumnezeiasca Liturghie a Bisericii Ortodoxe, ed. Deisis, Sibiu, 2004
9. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă, E.I.B.M.B.O.R., București, 2004
10. Prof. N. Chițescu, Pr. Prof. Isidor Todoran, Pr. Prof. I. Petreuță, Teologia Dogmatică și Simbolică, vol.2, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2005
11. Pr. Prof. Dr. George Remete, Dogmatica Ortodoxă, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2016

III. SURSE ELECTRONICE

12. https://doxologia.ro/liturgica/taine-ierurgii-slujbele-bisericii/antimisul
13. https://basilica.ro/sfantul-apostol-si-evanghelist-matei/
14. https://doxologia.ro/viata-bisericii/iconografie/care-sunt-simbolurile-sfintilor-evanghelisti-iconografie
15. https://www.crestinortodox.ro/sfinti/viata-sfantului-apostol-evanghelist-marcu-144720.html
16. https://doxologia.ro/sfanta-marea-zi-vineri,
17. https://doxologia.ro/viata-bisericii/iconografie/iconografia-impartasirii-apostolilor